

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філософських наук, доцента

Юхименко Наталії Федорівни

на дисертаційну роботу Щербакової Ніни Володимирівни на тему:

«Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді: соціально-філософський аналіз»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

Актуальність теми, обраної дисертанткою для дослідження, зумовлена завданнями реформування суспільства та неминучістю удосконалення форм та умов життєдіяльності людини, залучення усіх громадян у процес соціальної творчості. Незалежність та самостійність, якої ми прагнемо для нашої держави, що входить до загального потоку перетворень у економічній, політичній та духовній сферах, утверджується активними діями кожної окремої особистості. Успішність таких перетворень цілком залежить від того, який напрямок буде обрано для розвитку цих дій.

Досвід кінця XX-го та початку XXI-го століть показує, що єдиним вірним напрямком такого розвитку може бути гуманістичний шлях та способи його реалізації.

У переломні періоди історії, коли старі та відживші ідеологічні й психологічні стереотипи змінюються на нову систему поглядів і цінностей, відкривається реальна можливість гуманізації соціальної сфери і реалізації особистісного потенціалу кожного громадянина нашої держави.

Однак, *очікуваного суттєвого* творчого злету і підйому соціально-активних дій в Україні не відбувається, очевидно, через те, що сама потреба особистості у творчій самодіяльності залишилась несформованою у попередній соціальній дійсності.

Командно-адміністративний стиль правління процесами, що відбувалися в суспільстві, виховання і освіта, що були спрямовані на некритичне засвоєння кожним індивідом соціального досвіду протягом багатьох десятиліть підривали та знищували ініціативу, ентузіазм і формували в особистості конформістську психологію.

Актуальність дослідження проблеми цінностей як мотиваційної сфери діяльності особистості в цілому обумовлена постійною необхідністю приведення у відповідність системи попередньо визначених загальнозначущих принципів і орієнтирів суспільного розвитку з особистісною формою їх практичного втілення.

Таким чином, сучасні реалії актуалізували проблему формування суб'єкта та готовності його до сприймання змінених умов життєдіяльності і здатності виступити активною перетворюючою силою.

Гідним кроком у вирішенні окресленої проблеми є дисертаційне дослідження Щербакової Ніни Володимирівни, що здійснила вдалу спробу розробити цілісну концепцію трансформації ціннісних орієнтацій *сучасної української молоді*.

Варто підкреслити факт недостатньої дослідженості суперечності між системою цінностей окремої особистості, української молоді та українського суспільства в цілому.

Зазначеної у вступі дисертації мети дисертантка намагається досягти, насамперед, за допомогою чіткої логічної побудови свого дослідження, яке складається з трьох розділів.

Зокрема, у *першому розділі* «Трансформація ціннісних орієнтацій молоді: методологічні засади дослідження» авторка констатує, що трансформація цінностей української молоді мала хвилеподібний характер та коливалася від довготривалого аномічного до короткотривалого евномічного станів українського суспільства. Також обґрунтовує вихідні науково-філософські принципи та методи дослідження перетворень цінностей молодого покоління.

У підсумку авторка пропонує тезу, яка позначена елементами наукової новизни. Зокрема, що важливими положеннями даного дослідження є визначення онтологічного та гносеологічного статусу аномії й пропонує авторську *дефініцію поняття «евномія» як впорядкованості соціального простору, згуртованості суспільства на основі гуманістичних та конструктивних цінностей*. Також підкреслює, що бінарні опозиції «аномія ↔ евномія» допомагають краще зрозуміти вектори розвитку українського суспільства взагалі, а також трансформацію ціннісних орієнтацій сучасної української молоді, зокрема.

Уявлення щодо інструментів, які були використані під час проведення дослідження, а також виклад значення основних дефініцій, надають можливість правильного розуміння основних причин та сутності трансформацій, що відбуваються у ціннісних орієнтаціях сучасної української молоді.

Другий розділ – «Вектори трансформації ціннісних орієнтацій сучасної української молоді в основних сферах суспільного буття» присвячений розкриттю саме функціонального діапазону векторів трансформації ціннісних орієнтацій молоді в сучасній Україні. Дисертантка вірно стверджує, що система безпеки цінностей покликана забезпечити відсутність загроз у період трансформації ціннісних орієнтацій, коли сама стабільність як якість системи зменшується. Визначено кілька груп загроз суспільного розвитку, що виникають у духовній сфері суспільства та обумовлюються ціннісною кризою:

- небезпеки руйнування духовного світу людини;
- загрози усталеному функціонуванню всіх форм суспільної свідомості та ментальності;
- загрози розвитку культури всього суспільства та функціонуванню соціокультурних інститутів.

Також авторка говорить про те, що у наш час відбувається поступове витіснення вищих цінностей та ідеалів утилітарними та прагматичними орієнтаціями. Руйнування ціннісних засад функціонування суспільства супроводжується соціальною аномією, девіантною та аморальною поведінкою,

антисоціальною та антидержавною спрямованістю свідомості маргіналізованої частини молоді, соціальною конфронтацією, етнічно-культурною напруженістю. І все це відбувається в українському суспільстві на тлі процесів подальшої олігархізації.

Тут неможливо не погодитися. Про це свідчить масове прагнення української молоді виїжджати за межі України у пошуках заробітків та легшого життя, не обов'язково з метою самореалізації. Для більшості сам від'їзд і є кінцевою метою, що підтверджує незрілу та до кінця не усвідомлену систему цінностей молоді сучасної України.

Аналізові умов та можливостей ціннісних переорієнтацій української молоді присвячено *третьій розділ* дисертації «Чинники конструктивної переорієнтації цінностей сучасної української молоді», у якому дисертантка цілком логічно зауважує, що громадянська злагода є необхідним підґрунтям ідеології перехідного соціуму. При цьому зростає необхідність мудрого та зваженого врахування спільних інтересів, зауважуючи право на них не тільки усієї нації, а й кожного індивіда.

Важливим для дисертантки є те, що молодь виступає у якості одного з провідних ініціаторів процесу громадянської злагоди у сучасному українському суспільстві, оскільки саме вона є найбільш активною частиною соціуму і саме її представники вдало вирішують питання, пов'язані з налагодженням солідарних взаємовідносин у власному середовищі.

Відмітимо, що усі висновки по третьому розділу ґрунтуються за даних соціологічних досліджень, котрі яскраво доповнюють та ілюструють теоретичні філософські пошуки авторки.

Зауважимо, що в процесі реалізації поставлених наукових завдань, Щербакова Ніна Володимирівна демонструє достатньо високий рівень наукової культури та обізнаності у досить складних питаннях трансформації цінностей сучасної української молоді, що дозволило їй в основному вирішити поставлені наукові завдання. Разом із тим, хотілося б висловити деякі зауваження.

1. У першому розділі використана бінарна опозиція «аномія ↔ евномія», через яку автор визначає специфіку розвитку українського суспільства взагалі,

а також особливості трансформації ціннісних орієнтацій сучасної української молоді зокрема. Але, у вступі мова ведеться про аномію як стан суспільної системи (с.1 автореферату). Якщо це так, то які саме фактори цей стан суспільної системи характеризують? Які саме цінності і норми (виходячи із визначення автора аномії) відсутні і не врегульовують соціальну поведінку людей, зокрема молоді в Україні? У змісті дисертації пояснення недостатньо.

2. Темою дисертаційного дослідження визначено процес трансформації ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. Питанню формування та трансформації цінностей молоді у тексті дисертації приділено достатньо уваги, проте хотілося б, щоб дане дослідження більш чітко визначило саме роль молоді у трансформації українського суспільства на сучасному етапі розвитку.

3. Деякі положення дисертації можна було б розкрити глибше, наприклад, недостатньо уваги приділено механізму тих нормативних цінностей, консолідуюча функція яких є найбільш суттєвою в розвитку суспільства.

4. Вважаю, що дослідженню додав би науковій привабливості аналіз трансформації ціннісних орієнтацій української молоді на різних етапах державотворення і як ці трансформації впливали на подальший розвиток чи занепад держави.

Однак вказані зауваження не зменшують цінність дисертаційного дослідження Н.В.Щербакової, оскільки вони можуть розглядатися як побажання в подальшій науковій роботі і не впливають на загальну позитивну оцінку. Оптимізму додає віра авторки у те, що здійснюється «подальший розвиток громадянського суспільства в Україні» (с. 8-9 автореферату).

Дисертаційна робота є завершеною. Концептуальні ідеї пройшли апробацію, що відбито у 12 публікаціях авторки та під час виступів на конференціях. Автореферат відповідає основним положенням дисертації.

З урахуванням теоретичної і практичної значущості запропонованого дослідження, філософської і загальнокультурної значущості порушених в ньому питань, особистого внеску авторки, а також узгодженості дослідження з вимогами пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Щербакової Ніни Володимирівни «Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді: соціально-філософський аналіз» заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії ДВНЗ
«Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Юхименко

ПІДПИС
Засвідчую
Нач. ВР

Н.Ф.Юхименко

А.М.Ванасенко